

Jonny Mækelæ

Samtaler som ikke fører fram Hva temaet i samtalen ber om.

Denne artikkelen undersøker samtaler mellom ansatte og beboere i et bofellesskap for personer med psykiske lidelser og rusproblemer. Den bygger på et feltarbeid med deltakende observasjon og intervjuer gjort gjennom to år. De fleste daglige samtaler forløp som forventet og ble ikke gjenstand for dypere analyser og refleksjoner. Noen av samtalerne støtte imidlertid jevnlig opp mot grenser der de ble tvetydige, skapte forvirring og ikke fikk det utfallet partene forventet. Artikkelen undersøker hvilke temaer som var virksomme og felles i tre konkrete saker, der gjentatte samtaler og samarbeid ikke førte fram til et ønsket resultat.

Nøkkelord: Samtale, dialog, displacement, endring, forestillinger.

BAKGRUNN

I psykisk helsearbeid er helsearbeiderne svært opptatt av samtaler med pasienter, brukere eller klienter. Samtalen betegnes som det viktigste verktøyet en har. De kognitive metodene har alle samtalen som basis og betegnes som kunnskaps- og evidensbaserte metoder (Barth, Børtveit, & Prescott, 2013; Berge & Repål, 2010; De Jong & Berg, 2005). Likeledes er dialogens betydning og endringskraft i arbeidet med alvorlig psykisk syke mennesker godt dokumentert (Andersen, 2005; Haram, 2004; Seikkula, 1996; Seikkula & Arnkil, 2007, 2013).

Artikkelen er utarbeidet med bakgrunn i et feltarbeid og intervjuer gjort gjennom to år i et bofellesskap for mennesker med alvorlige psykiske lidelser og rusproblemer. Bofellesskapet var en ny organisasjon i kommunen våren 2008, lokalisert i en blokk med 18 leiligheter. Alle beboerne har hver sin leilighet og fagpersoner er tilgjengelige for beboerne hele døgnet. Det viste seg at i det daglige samarbeidet i bofellesskapet foregikk samtaler i all hovedsak slik begge parter hadde sett for seg. For meg som deltakende observatør betyr det at partene hadde funnet fram til en felles (intersubjektiv)

Jonny Mækelæ er universitetslektor ved Institutt for helsefag ved Universitetet i Nordland. Faglig leder for videreutdanning i rusproblematikk og psykiske lidelser. PhD student ved senter for praktisk kunnskap, PhD program i profesjonsstudier. Akademisk tittel: Cand. paed.

forståelse og en måte å snakke på som var hensiktsmessig. Samtidig støtte samtalene jevnlig opp mot grenser der de mistet sin kraft, der de ble tvetydig og skapte forvirring. Resultatet var at handlingene i etterkant av samtalene ble annerledes enn forventet og noen ganger vanskelig å forstå.

Samtaler som ikke fører frem var et tema jeg tidlig noterte meg i feltarbeidsperioden. Allerede etter to måneder noterte jeg meg at en beboer de ansatte anså som krevende, var en som ikke gjennomførte avtaler de sammen var blitt enige om. Det handlet om å gjennomføre innkjøp av matvarer, holde orden i leiligheten, gjennomføre trening, endre kosthold og andre hverdagslige forhold. I uformelle samtaler mellom meg og ansatte og på fagmøter var slike temaer jevnlig fremme.

Med utgangspunkt i tre historier fra feltarbeidet har jeg undersøkt hvilke temaer som var virk-somme og felles i samtalene.

METODE

Dette er en eksplorativ, deskriptiv og tolkende studie. Teoretisk er tilnærmingen fenomenologisk inspirert. Det er åpenhet, sensitivitet og nærhet i forhold til fenomenet som studeres som preger denne tilnærmingen.

I arbeidet med å samle inn og utvikle data har jeg brukt to metoder. Hovedgrunnlaget for utvikling av data ble gjort gjennom feltarbeidet, der jeg som forsker var deltakende observatør. Metoden beskrives som observasjon på kort avstand, der hensikten er å studere fenomenene fra en viss distanse, men samtidig så nær at en kan få øye på vesentlig informasjon om de ansatte og beboernes livsverden (Gustavsén & Eide, 2013). Fangen (2010) skriver at et ideal når en gjennomfører et feltarbeid, er å opparbeide så intim kunnskap som mulig om det miljøet en skal studere, og der du må balansere din posisjon mellom deltakelse og analytisk distanse. Dersom fenomenet hører til i et felt som inkluderer interaksjon mellom personer i ulike situasjoner og kontekster, er det ikke sikkert at intervjuer og skrevne beskrivelser vil være tilstrekkelig for å fange fenomenet fullt

ut. Da må metoder som fanger praksiskonteksten inkluderes. Observasjon eller feltarbeid er egnede metoder til dette (Dahlberg, Dahlberg, & Nyström, 2008 s.206.).

Deltakende observasjon benyttes ofte i kombinasjon med andre metoder. I denne studien har intervjuer blitt brukt for å styrke grunnlaget for utviklingen av relevante og solide data.

Utvalg

Utvalget består av 18 beboere og ni ansatte. Beboerne var fra 19 til 62 år da feltarbeidet pågikk. Beboergruppen besto av 15 menn og 3 kvinner. De ansatte var mellom 32 og 52 år og besto av 6 kvinner og 3 menn. I feltarbeidet ble alle beboere og ansatte observert.

Etter skriftlig forespørsel til ansatte og beboere ble fem ansatte og seks beboere intervjuet. De ansatte ble strategisk valgt ut fra at de hadde den rollen og kompetansen som var etterspurt i studien. Aldersspredningen var fra 32 til 52 år. Fire var kvinner og en mann. Seks beboere ville la seg intervjuer og alle ble intervjuet. Fem var menn og en kvinne. Aldersspredningen var fra 32 – 52 år. Personene som nevnes i felt-notatene og intervjuene er anonymisert i tråd med forskningsetiske retningslinjer (NESH, 2013). Forskningsprosjektet er godkjent av NSD (Prosjekt 19541) og REK Nord (Prosjekt nr. 5.2008.1862).

Datainnsamling

Feltarbeidet fant sted en gang pr. måned fra september 2008 til sist i oktober 2010. Varigheten på feltarbeidet var mellom fem og sju timer hver gang, og det foregikk på dagtid, ettermiddag/kveld og i helger. Målsettingen med feltarbeidet var å observere og danne et bilde av hverdagslivet i bofellesskapet, med vekt på relasjonen og samarbeidet mellom beboere og ansatte. Jeg var også sammen med beboere når de utførte sine daglige gjøremål. Fangen refererer til Habermas når hun kaller dette en utførende innstilling og noe som er svært viktig for å få tilgang til deltakernes tankeverden, deres symbolsystemer og deres egen forståelse av handlinger (Fangen, 2010). Jeg gjorde skriftlige notater etter hver observa-

sjonsdag. Feltnotatene preges av å være såkalt tynne beskrivelser, der jeg la vekt på å beskrive det jeg observerte og legge minst mulig til. I tillegg intervjuet jeg seks beboere og seks ansatte i bofellesskapet. Intervjuene var semistrukturert og oppdelt i temaer som sammen skulle gi et bredt bilde av beboernes og de ansattes subjektive erfaringer med å være beboer og ansatt. Hvert intervju tok ca. 1,5 time og ble deretter transkribert ordrett. Intervjuene med beboerne ble gjennomført i deres leiligheter. For de ansatte ble et av fellesrommene brukt. I løpet av feltarbeidsperioden har jeg i tillegg deltatt på tre beboermøter, tre personalmøter og to fagdager sammen med personalet.

Dataanalyse

Artikkelen tar utgangspunkt i et tema som optok de ansatte, og jeg har brukt tre historier fra feltarbeidet i analysen. Med utgangspunkt i historiene har jeg undersøkt og tolket hendelsene ved hjelp av relevante teorier og et kritisk perspektiv. Et kritisk perspektiv tar forskeren ved å spørre om noe fungerer etter intensjonene eller ikke. Jeg vil betegne analysen som en andregrads fortolkning, der jeg bruker erfaringsfjerne begreper i tillegg til de erfaringsnære. Ved å bruke erfaringsfjerne begreper aktiviserer en andreordens kunnskap. Fangen (2010) hevder at en kombinasjon av et erfaringsnært og kritisk perspektiv vil kunne gi de beste analysene. Å analysere i fenomenologisk forstand, betyr en bevegelse som bryter opp i deler og elementer for å konstituere noe til en helhetlig essens. Den har en tredelt struktur bestående av helhet - del – helhet, lik den hermeneutiske sirkel, men kan også forstås som en generell regel for å forstå (Dahlberg, Dahlberg, & Nyström 2008 s. 233). Hensikten er å fordype seg i innholdet og åpne opp mot den mening som ligger i dataene. Utfordringen er å tøyلة trangen til umiddelbar forståelse. Samlet vil jeg betegne dette som en tematisk analyse av en avgrenset del av data-materialet. Finlay (2011) referer til Braun & Clarke som definerer tematisk analyse som en delmetode for å beskrive viktige temaer innenfor dataene.

De tre personene som nevnes i historiene er gitt fiktive navn i tråd med forskningsetiske retningslinjer om anonymisering.

Tre historier

Bjarne er en ung mann med en betydelig overvekt. De ansatte ser det som en viktig oppgave å hjelpe han med å slanke seg. Overvekten blir vurdert som helseskadelig og skaper i tillegg mange praktiske og sosiale problemer for ham i hverdagen. I samtaler blir Bjarne og de ansatte enige om to hovedmål. Målene er å redusere Bjarnes inntak av brus og usunne matvarer og at han skal begynne å trene. Til tross for omfattende oppfølging i form av samtaler, samarbeid om handlelister og tilrettelegging av trening, fortsetter Bjarne å handle inn brus og usunne matvarer. Han klarer heller ikke å følge opp treningen, noe som fører til at han legger ytterligere på seg. Bjarne er for det meste enig med de ansatte om innkjøp av matvarer og utarbeiding av treningsprogram. Han roser de ansatte for deres støtte, men blir ofte sint dersom de konfronterer ham med manglende oppfølging av avtalene. Bjarne har alltid subjektive begrunnelser for hvorfor han ikke følger opplegget. Når jeg avslutter feltarbeidet, er det ikke skjedd store endringer med Bjarnes vekt og heller ikke i samarbeidet med de ansatte.

Jøran er en annen ung beboer der de ansatte opplever store utfordringer i samarbeidet. Utfordringene er knyttet til renhold og orden i hans leilighet. De ansatte opplever Jøran som lite samarbeidsvillig. Han misliker deres påpekninger om rengjøring og rydding, noe som gjør at han er lite villig til å slippe de ansatte inn til seg. Det blir gjennomført mange samtaler og tiltak, men situasjonen endrer seg lite. Leiligheten blir på et tidspunkt vurdert å være så uhygienisk at den må rengjøres av et byrå. Renhold og orden i Jørans leilighet er fortsatt et tema når jeg avslutter mitt feltarbeid i bofellesskapet.

Leon som er den tredje beboeren, har over tid utviklet en vane med å sove utover dagen. Dette er han ikke fornøyd med. I samtaler med de ansatte uttrykker Leon ønske om å komme seg opp om morgenen. Hans begrunnelse er at han

ikke ønsker å utvikle en dårlig vane som kan vanskeliggjøre å ta imot fremtidige jobbtilbud. Å komme i arbeid, er noe Leon virkelig ønsker. Leon har tidligere deltatt i to korte arbeidstreningsopplegg, men ingen av dem ble videreført. Overfor meg gir Leon uttrykk for skuffelse og frustrasjon over at det er så vanskelig å komme ut i jobb. De ansatte gjør avtale om å vekke ham hver morgen slik at han kommer seg opp og kan etablere en vanlig døgnrytme. Konkret skal de ansatte ringe på dørklokken til leiligheten til avtalt tidspunkt. Leon skal stå opp av senga og åpne døra slik at de ansatte kan se at han er stått opp. Resultatet av denne prosedyren er at Leon åpner døren, bekrefter at han er våken, lukker døren og legger seg igjen. Til tross for gjentatte samtaler endrer ikke situasjonen seg. Når de ansatte stiller spørsmål ved nytten av avtalen, insisterer Leon på at de skal opprettholde den. De ansatte fortsetter å utføre sin del av avtalen til tross for at Leon ikke følger opp sin del. Felles for disse tre sakene er at mange samtaler, påminnelser og oppfølging fra de ansatte ikke fører fram til ønsket resultat. Bjarne blir ikke slankere og kommer ikke i gang med trening, Jøran klare fortsatt ikke å holde orden i leiligheten og Leon kommer seg ikke opp om morgenen. De tre situasjonene blir på denne måten en kilde til konflikter mellom den enkelte beboer og de ansatte.

FUNN

De tre fortellingene er eksempler på handlingsforløp mellom ansatte og beboere. Det er ikke nok til å kalle det et mønster, men noe som er en gjentakende del av samarbeidet. Jeg har analysert meg frem til tre temaer som er felles i de tre historiene. De har jeg gitt overskriftene "Det private, sensitive og sårbare", "Fokus på handlingene" og "Å forestille seg endring".

Det private, sensitive og sårbare

Alle tre eksempler har private og sensitive temaer i seg og berører sårbare sider hos de tre beboerne. For Bjarne er det en personlig erfaring med å være overvektig over lang tid som skaper praktiske og følelsesmessige utfordringer for

ham i hverdagen. Det er eksempelvis tungt for ham å bevege seg utendørs, spesielt på vinteren. Han vil da ha med seg ansatte for bokstavelig å støtte seg til. Det er liten tvil om at Bjarne er enig i og ser nødvendigheten av å endre vaner for å gå ned i vekt. Derimot har de ansatte større tvil om hans evne, vilje og motivasjon til å skulle gjennomføre den krevende prosessen.

For Jøran handler det om evnen til å kunne klare å ha en viss orden og renslighet i leiligheten. Han sier i intervjuet: *"Jeg sliter med å holde orden. Det er et stort problem for meg. Jeg håper at jeg klarer å lære meg det. Jeg må jo bare det"*. Han betegner seg selv *"noen ganger som et institusjonsmateriale"*. Slik jeg tolker det er dette et område som berører Jøran i stor grad. Han ser viktigheten av å holde leiligheten ren og noenlunde ryddig, men klarer ikke å få det til. For Leon er temaet en tristhet over ikke å ha en jobb. Det er noe han virkelig gir uttrykk for. Leon har i løpet av de siste årene deltatt i to korte arbeidstreningsopplegg, som ikke ble videreført. Leons sterke ønske om å opprettholde vekerutinen, kan tolkes som å holde oppe håpet om å komme ut i arbeid. Alternativet er å akseptere og stå utenfor arbeidslivet, eller mer alvorlig å gi opp.

Private og sensitive temaer for den involverte parten ber om en type samtaler som gir åpning for å kunne få kjenne på og uttrykke sine følelser. En pasients eller beboers utleverthet og sårbarhet er tilstede som flertydige og uavgrensede fenomener. Det kan være hans erfaring av smerte, lidelse, bekymring, uro, sorg, savn, fortvilelse, utilstrekkelighet, usikkerhet, men også av mening, håp, drøm, tro, trygghet og lettelse (Førland, 2007).

Det er mitt medmenneskes sårbarhet som gjør at behovet for etisk handling i det hele tatt oppstår. Den Annens sårbarhet kaller på meg, og stiller meg til ansvar, som Lévinas så sterkt understreker er sårbarhet grunnleggende sett åpenhet – åpenhet for andres lidelse, evne til å bli berørt, evne til å motta. Dermed er sårbarheten også fellesskapets betingelse (Stålsett, 2007).

Samtalene med Bjarne, Jøran og Leon ber om

en åpenhet der de ikke må forsvare seg, men få anledning til å utrykke sine følelser knyttet til å være overvektig, en som oppfatter seg selv som "institusjonsmateriale" og en som opplever å stå utenfor.

Fokus på handlingene

I de ansattes referater fra samtale med de tre beboerne er fokuset på handlinger tydelige. For å slanke seg må Bjarne spise mindre, drikke mindre brus og trene mer. For å holde orden må Jøran planlegge og gjennomføre vaske og ryddeaktiviteter. For å komme seg opp om morgenen må Leon etablere vekkerutiner og gjennomføre dem. Handlingene er det som viser seg tydeligst i saker og dermed er lettest å ta fatt i. I tillegg er handlingene ofte rettet mot løsningen på et problem.

Handlingsdelen eller aktene er en vesentlig del av måten vi er rettet mot et fenomen eller en sak, men dersom kun handlingsobjektet blir behandlet i samtale, vil det kunne bidra til en fremmedgjøring av sakene (Seikkula, 1996). I behandlingssammenheng tas det eksempelvis ofte for gitt at overvektige ikke har erfaring og innsikt i å spise mindre og trene mer (Hansen, 2007). Bjarne har med stor sannsynlighet mange ganger hørt at for å slanke seg må han spise mindre og bevege seg mer. Jøran på sin side har sannsynligvis hatt mange samtaler med helsearbeidere om å holde orden og fått både opplæring og praktisk hjelp til dette. Leon har også flere samtaler om hvordan han praktisk skal få til å stå opp. Det handler med andre ord ikke om manglende informasjon og kunnskap, det er noe annet det handler om.

Seikkula (2007) referer til Watzlavik, Weakland & Fish, når han skriver at problemet knyttet til ulike saker, er de problematiske løsningsforsøkene. Litt enklere kan en si at det ikke er problemene som er problemet, men hvordan en skal løse disse. I denne sammenhengen kan det bety at et for ensidig fokus på handlingene, kan føre til at en overser det problematiske for de tre beboerne både følelsesmessig og konkret å skulle få til å spise mindre, trene mer, organisere og gjennomføre rengjøring og å få til å stå opp på egenhånd.

Å forestille seg endring

Alle tre historiene handler om endring for de tre beboerne. Nærmere bestemt å endre vaner og væremåter. Å snakke om endring, innebærer et fokus på noe fremtidig, noe som ikke har skjedd. Å snakke fremover innebærer sakene slanking, rydding og vekking, som tenkt på eller mer presist som forestilt. Mens å huske er spesifikk og bestemt fortid, er forestilling ikke plassert på et bestemt sted og ofte ikke til en bestemt tid. Ego og objektet er plassert i en imaginær (forestilt) verden og den kan kun nås gjennom abstraksjon. "*In the imaginative consciousness, knowledge and intention can be distinguished only by abstraction*" (Sokolowski, 2000 s.71). Det er absolutt mulig å forestille seg en fremtidig situasjon, men faren er at vi kan ta slike projeksjoner av selvet for gitt og anta at alle lett kan utføre disse. I noen situasjoner krever det imidlertid en betydelig egostyrke for å kunne utføre denne prosessen effektivt. For noen personer kan utfordringen med å forestille seg nye omstendigheter være for stor. De kan da kollapse følelsesmessig og bli forvirret, på grunn av at deres selv da ikke har den fleksibiliteten som skal til for å identifisere og se konsekvensene av omstendigheter de ikke har gjort tidligere (Sokolowski, 2000).

Sartre (1995) hevder med styrke at det forestilte ikke er en "gjenfødt" persepsjon. Han skriver videre at et mentalt bilde bygger på en reell ting, som eksisterer blant andre ting vi persiperer, men den retter seg mot disse som et mentalt bilde. Dersom forestillingene av sakene det blir samtalt om er vage, vil det ytterligere kunne vanskeliggjøre en forståelses- og endringsprosess. Mer bestemt vil det si at de tre beboerne muligens ikke har et klart bilde og kan forestille seg hva som skal til for å bli slank, hva som skal til for å holde orden og hva som skal til for å komme seg opp om morgenen. En forestilling er i tillegg redusert i den forstand at den ikke inneholder "omgivelsene" sakene viser seg i. "*The image is never anything more than the consciousness one. To be vaguely conscious of an image is to be conscious of a vague image*" (Sartre, 1995 s.15). Dersom Bjarne, Jøran og Leon i

tillegg ikke har gode erfaringer fra fortiden som støtte, vil dette gjøre utfordringen med å forestille seg det fremtidige enda større. For Bjarne vil eksempelvis en forestilling av seg selv som slank kunne være et redusert vagt bilde, som ikke har med seg prosessene i det å slanke seg. Den krevende prosessen både følelsesmessig og praktisk med å spise mindre, drikke mindre brus og bevege seg mer blir ikke en del av det forestilte. Kan den uteblitte endringen i forhold til å trene og spise mindre, holde orden og stå opp, også handle om at partene ikke har tatt tilstrekkelig hensyn til hva det å snakke om noe fremtidig innebærer?

Diskusjon

For å samtale om viktige saker er vi avhengige av hverandre. Vi danner mening gjennom samtaler i forhold til bestemte saker, i en bestemt kontekst, til en bestemt tid og i en bestemt kultur. Seikkula snakker om å skape en felles opplevelse i en gjennomsliktig kontekst (Seikkula, 1996). Det finnes ikke en fast oppskrift på dette, det er en åpen prosess der vi sammen må lete etter mening i sakene det samtales om. Likevel er det ikke tilstrekkelig bare å snakke sammen. Måten vi samtaler på er vesentlig.

Dialogens kraft er grundig dokumentert innen psykisk helsearbeid. Den er ikke bare en kraft, den er forutsetningen for at mennesker skal kunne forstå og samarbeide med hverandre. Seikkula (2012) refererer til Bråthen som hevder at dialogen ikke bare er basis for samhandlingen mellom mennesker, men også grunnleggende i individets indre verden. En forutsetning for endring av et sosialt system og av et individ er at man fører en dialog. Han hevder videre at dersom dialogen stopper opp, hindres endringen ved at individet lager monologiske bilder av virkeligheten. Jeg vil hevde at helsearbeidere ofte tenker på samtaler de har med brukere som dialoger, men er de alltid det? Kan samtaler der endring av atferd er tema betegnes som dialoger? Dialog defineres som en åpen samtale uten forutbestemte meninger. I helsearbeid og terapeutisk arbeid brukes endringssamtaler mye. Alle kognitive metoder har et slikt fokus. Hensikten er å endre en persons eksisterende

tankemønstre til en bestemt situasjon, som igjen vil kunne endre følelser og atferd. De er systematiske i sin oppbygging og har klare metodiske føringer. Ut fra et slikt resonnement tenker jeg at de kognitive metodene i stor grad er monologiske i sin form, selv om to parter samtaler med hverandre. Her må jeg presisere at jeg ikke tenker at kognitive metoder er uegnet i arbeidet med mennesker som har behov for å endre atferd. Jeg mener heller ikke at monologiske samtaler må unngås i relasjonen mellom helsearbeidere og mennesker med psykiske lidelser eller rusproblemer. Det er heller snakk om en refleksjon og bevissthet rundt hvilke samtaler ulike problemer og saker ber om.

I samtaler om temaene slanking, rydding av leilighet og vekking ligger faren for monologiske samtaler nær dersom den ene parts definisjon av temaet bestemmer samtalen. Men hvordan kan språket være monologisk, når det i sin natur er dialogisk? Og er ikke begrepet monologisk samtale en motsigelse? Svaret er kanskje at språket er utsatt for monologisering. Med det menes, med eksempel fra politiske diskurser, at noen streber etter å dominere de andre stemmene og tvinge dem til å tale sitt språk (Børtnes, 1999). Ut fra en slik forståelse vil en monologisering handle om at en person vil dominere en annen ved å påtvinge vedkommende en bestemt forståelse av en sak eller hendelse. En ansatt kan ved å argumentere godt, få en beboer til å innse at han må følge de rådene som kommer. *”De vi kjenner igjen og som vi ikke liker, er de samtalene der vi blir et objekt for den andres vilje eller bestemmelser. Motstand og uvilje er naturlige reaksjoner på slike samtaler”* (Buber, 1993 s.35).

Samtaler med vekt på handlinger rundt slanking, rydding og vekking kan i tillegg bli en samtale som går i ring. Det skjer ved at partene stadig gjentar det de tidligere har sagt. *”Kom du deg på tur?”* *”Har du handlet inn brus?”* *”Ryddet du leiligheten?”* *”Kom du deg opp i dag?”* Svarene blir da bestående av benekting eller bekreftelse. Slike spørsmål gir ikke åpninger for nye spørsmål, men lukker seg etter svaret. Bachtin hevder at et forsøk på å formulere en

endelig sannhet ikke bare er dømt til å mislykkes, men innebærer en form for maktbruk som til syvende og sist er i slekt med enhver form for maktmisbruk (Bachtin & Mørch, 2003).

I en diskusjon strever en ikke med å finne en stemme, men heller å løfte frem motsetninger og snakke om dem. I motsetningene søker man ingen vinnere eller entydige løsninger. Uenighet er ikke trussel, men tvert imot råstoff for å skape nye åpninger, slik at dialogen fortsetter. Nye åpninger i refleksjonene om temaet til slanking, kan være Bjarnes erfaringer med å være overvektig (som noe nedverdiggende, mangel på kontroll, å være ukritisk og å ha dårlig egenomsorg). Likeledes er det forståelse for det utfordrende, praktisk og følelsesmessig, å skulle slanke seg og begynne å trene.

Samtaler slik de er beskrevet her, er ikke bare samtaler, de er også sosiale hendelser, der de to partene er et delsubjekt av det samtalepartnerne sier. Ordene som brukes hører ikke bare til den bestemte ansatte, men bærer med seg stemmer fra tidligere helsearbeidere og tidligere situasjoner. En ytring blir på den måten et møtested for samspill og konfrontasjon mellom talende personligheter og ulike verdiposisjoner (Dysthe, 2001). Både Bjarne, Jøran og Leon har alle tidligere hatt samtaler med andre helsearbeidere om de samme temaene. Disse vil med stor sannsynlighet vekke følelser og tanker hos dem. Slike minner er med på å danne mening til nåsituasjonen.

Til sist innebærer samtaler om endring å snakke om noe som ligger i fremtiden. Det betyr at vi må forestille oss hvordan den aktuelle saken vil arte seg i en gitt og mange ganger ikke gitt fremtid. Bjarne og de involverte ansatte vil måtte prøve å forestille seg hvordan Bjarne skal kunne bli slank, hvordan Jøran skal bli en ordensmann og Leon skal klare å stå opp om morgenen.

Persepsjon og forestilling er to ulike former for erkjennelse og har også ulike akter knyttet til erkjennelses- eller forståelsesprosessen. *They represent the two main irreducible attitudes of consciousness. It follows that they exclude each other.* (Sartre, 1995 s.138). Å forestille seg noe,

er en mental aktivitet og fører til utelukkelse av den perseptuelle bevissthet. En forestilling av et objekt er ikke en realitet. Det er ikke noe tvil om at det eksisterer, men det er utenfor ”rekkevidde”. Jeg kan ikke se det, berøre det, endre det. For å kunne handle i forhold til et forestilt objekt må jeg gjøre meg selv ”uvirkelig”. Sartre understreker dette når han skriver: *the world of imaginary is completely isolated; I can enter it only by unrealizing myself in it* (Sartre, 1995 s.151). Det forestilte objektet kaller ikke umiddelbart på handling fra Bjarne, Jøran eller Leons side, og er på den måten et passivt objekt. Det eneste det forestilte kan gjøre for og med oss er å tilfredsstille noen følelsesmessige behov. Vi kan leke med tanken om noe som vi har lyst på eller gjøre. Dersom en person mangler penger kan den leke med tanken om hva den skal gjøre dersom den vant i lotto. Vi kan drømme om å treffe en venn som vi savner eller reise til et land vi ikke har vært. Forestillingene er imidlertid forsvunnet når vi ikke lengre tenker på eller forestiller oss dem.

I intervjuene med beboerne, ga alle uttrykk for å være optimistiske med tanke på fremtiden. De ønsket seg en jobb, en kjæreste, en familie. På spørsmålet om det var noe de så for seg kom til å skje i nær fremtid, svarte alle at de først måtte få orden på sykdommene og problemene de slet med. Jeg tolket fremtidsplanene som håp om noe bedre i en *ikke gitt fremtid, på et ikke gitt sted*, som på det aktuelle tidspunktet var utenfor *rekkevidde*.

Jeg har tidligere hevdet at vage forestillinger om de aktuelle objektene vil gi vage handlingsføringer. Det er krevende å bruke noe forestilt som motivasjon for handlinger som skal føre til endring av atferd. Nettopp på grunn av at forestillingen er redusert og ikke har med seg prosessene eller ”omgivelsene” som fører frem til en endret situasjon.

KONKLUSJON

Samtalene som ikke fører fram, berører alle personlige og sårbare sider for beboerne. Dersom de personlige erfaringene knyttet til de tre sakene ikke blir behandlet tilstrekkelig, kan det

vanskeliggjøre et engasjement fra de tre beboernes side og bidra til en lukking av samtale. Fokus på handlingene viser seg naturlig nok tydeligst i samtale. Samtidig kan samtaler der handlingsobjektene får en for dominerende plass virke fremmedgjørende og bidra til at budskapet ikke når fram.

Fremtidige forestillinger er et "annet" sted og har ikke med seg prosessene som fører fram til en endret situasjon. Derfor er det krevende å bruke forestillinger som grunnlag for motivasjon til endring av nåværende atferd. Det er noe annet å være slank, å være en ordensperson og en morgenfugl, enn å forestille seg det. Spesielt dersom de forestilte objektene er vage.

Hvis de ansatte og beboerne i samtale snakker ut fra eget ståsted og slik saken viser seg for dem, kan dette skape avstand i opplevelse og bidra til at de ikke lykkes i å etablere en samstemmighet. I verste fall kan det føre til at de snakker om to ulike saker uten å være klar over det. Temaene i de omtalte sakene ber om åpne, ikke forutbestemte samtaler.

Referanseliste:

Andersen, T.

(2005). *Reflekterende prosesser : samtaler og samtaler om samtalerne*. København: Dansk Psykologisk Forl.

Bachtin, M., & Mørch, A. J.

(2003). *Latter og dialog: utvalgte skrifter*. Oslo: Cappelen akademisk forl.

Barth, T., Børtveit, T., & Prescott, P.

(2013). *Motiverende intervju: samtaler om endring*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Berge, T., & Repål, A.

(2010). *Den indre samtalen : lær deg kognitiv terapi*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Buber, M.

(1993). *Dialogens väsen : traktat om det dialogiske livet*. Ludvika: Dualis.

Børtnes, J.

(1999). *Den dialogiske fordring - Mikhail Bakhtin og vår tid*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Dahlberg, K., Dahlberg, H., & Nyström, M.

(2008). *Reflective lifeworld research*. [Lund]: Studentlitteratur.

FOU - m i d l e r

Forum for psykologer i kommuner/ fylkeskommuner kan i 2016 dele ut FoU-midler inntil **kr. 750.000,-**. Midlene kan brukes til forsknings og utviklingsarbeid o. l. i tråd med Fondets vedtekter §2:

"Fondets formål er å ivareta forsknings- og utviklingsarbeid innenfor de pedagogiske og psykologiske fagområdene, støtte utarbeidelse av hjelpemidler, samt fremme opplysnings- og formasjonsvirksomhet om fagområdene."

Dersom et prosjekt ender i et kartleggings- eller tiltaksprodukt, forutsettes det at materialet holder en faglig høy standard, og at det publiser-

res gjennom forlaget "PP-tjenestens Materiellservice".

Ved andre prosjekt/studiereiser el. er det en forutsetning at det produseres faglige artikler, og at tidsskriftet "Psykologi i kommunen" får tilbud om førstegangspubliserings av disse.

Søknader blir behandlet i den rekkefølgen de kommer inn.

Søknad sendes:

Forum for psykologer
i kommunen
v/ Sturla Helland
Grønstølvegen 10
5450 Sunde
E-post: hsturla@gmail.com

- De Jong, P., & Berg, I. K.
(2005). *Løsningssskapende samtaler*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Dysthe, O.
(2001). *Dialog, samspel og læring*. Oslo: Abstrakt forl.
- Fangen, K.
(2010). *Deltagende observasjon*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Finlay, L.
(2011). *Phenomenology for therapists: researching the lived world*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Førland, O.
(2007). *Hvem tar seg av restene? I: Engasjement og læring: fagkritiske perspektiver på sykepleie*. Oslo: Akribe Forlag.
- Gustavsén, A., & Eide, A. K.
(2013). *Det handler jo om livet i grunn*. Bodø: Nordlandforskning.
- Hansen, S., Inger Lise.
(2007). *Ikke bare å bo: sluttrapport fra evaluering av statlig tilskudd til oppfølgings-tjenester i bolig for bostedsløse og rusmisbrukere (Vol. 2007:38, pp. 146, 117 s.)*. Oslo: Forskningsstiftelsen FAFO.
- Haram, A.
(2004). *Dialogens kraft : når tanker blir stemmer*. Oslo: Universitetsforl.
- Sartre, J. P.
(1995). *The psychology of imagination*. London: Routledge.
- Seikkula, J.
(1996). *Öppna samtal : från monolog till levande dialog i sociala nätverk*. Stockholm: Mareld.
- Seikkula, J., & Arnkil, T. E.
(2007). *Nettverksdialoger*. Oslo: Universitetsforl.
- Seikkula, J., & Arnkil, T. E.
(2013). *Åpen dialog i relasjonell praksis: respekt for annerledeshet i øyeblikket*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Seikkula, J., & Stenersen, E. H.
(2012). *Åpne samtaler*. Oslo: Universitetsforl.
- Sokolowski, R.
(2000). *Introduction to phenomenology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stålsett, S.
(2007). *Homo vulnerabilis – det sårbare mennesket*. *Tidskrift for norsk psykologforening*, 44 1408-1409.

Jonny Mækelaë

Jernbaneveien 100
8006 Bodø

Telefon: jobb: 75517571. mobil: 99429595.
e-mail: jonny.makelaë@nord.no